

متن قانون اساسی

یادداشت سردبیر

پس از انقلاب عمومی بهمن ۱۳۵۷ و تبدیل ایران به «جمهوری اسلامی»، نخست پیش‌نویس قانون اساسی جدیدی به‌دست جمعی ز حقوق‌دانان علاقه‌مند تهیه و تدوین شد که آیت‌الله خمینی - رهبر انقلاب - بر تصویب هرچه سریع‌تر آن تأکید داشت. اما مهندس مهدی بازرگان - رئیس دولت موقت - صادقانه از رهبر انقلاب خواست که اجازه دهند تا مواد و اصول قانون اساسی جدید در مجلس مؤسسان - برابر وعده‌ای که از پیش به مردم داده شده است - یک‌یکان بررسی شود و مورد کنکاش قرار گیرد. آن‌گاه بود که مجلس خبرگان تأسیس شد و اصول تازه‌ای (از جمله اصل ولایت فقیه) که در پیش‌نویس قبلی نبود، در قانون اساسی ایران گنجانده شد. با این همه، صریحاً باید گفت که قانون اساسی مصوب ۱۲ آذر ۱۳۵۸، حاوی اصول بسیاری در جهت تضمین آزادی‌های سیاسی و حقوق مدنی شهروندان ایرانی است که فرد فرد آحاد ملت ما حق دارد آن‌ها را در چهارچوب‌های نظام حقوقی جدید - به‌عنوان حداقل مطالبات مشروع و قانونی خود که مورد مناقشه‌ی حاکمیت وقت نیز نمی‌تواند واقع شود، مطالبه کند.

□ کلیات

اصل سوم:

دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه‌ی امکانات خود را برای امور زیر به کار برد:

- ۱- ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی براساس ایمان و تقوی و مبارزه با کلیه‌ی مظاهر فساد و تباهی.
- ۲- بالابردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه‌ی زمینه‌ها با استفاده‌ی صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر.
- ۳- آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح و تسهیل و تعمیم آموزش عالی.
- ۴- تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی و اسلامی از طریق تأسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان.

۵- طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب.

۶- محو هرگونه استبداد و خودکامگی و انحصارطلبی.

۷- تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون.

۸ - مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش.

۹- رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی.

۱۰- ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیرضرور.

۱۱- تقویت کامل بنیه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی برای حفظ استقلال و تمامیت ارضی و نظام اسلامی کشور.

۱۲- پی‌ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه برطبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه.

۱۳- تأمین خودکفایی در علوم و فنون و صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند این‌ها.

۱۴- تأمین حقوق همه‌جانبه‌ی افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون.

۱۵- توسعه و تحکیم برادری اسلامی و تعاون عمومی بین همه‌ی مردم.

۱۶- تنظیم سیاست خارجی کشور براساس معیارهای اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه‌ی مسلمانان و حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان.

اصل نوزدهم:

مردم ایران از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند این‌ها سبب امتیاز نخواهد بود.

اصل بیستم:

همه‌ی افراد ملت اعم از زن و مرد، یک‌سان، در حمایت قانون قرار دارند.

اصل بیست و هشتم:

دولت موظف است «برای همه‌ی افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید.»

آزادی

اصل سوم:

دولت موظف است همه‌ی امکانات خود را برای «تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون» به کار گیرد.

اصل نهم:

هیچ مقامی حق ندارد... آزادی‌های مشروع را - هرچند با وضع قوانین و مقررات - سلب کند.



اصل چهاردهم:

دولت موظف است «حقوق انسانی» مردم را اعم از مسلمان و غیرمسلمان رعایت کند.

اصل بیست و سوم:

هیچ کس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد.

اصل بیست و چهارم:

نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند.

اصل بیست و ششم:

احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده آزادند... هیچ کس را نمی‌توان از شرکت در آن‌ها منع کرد یا به شرکت در یکی از آن‌ها مجبور ساخت.

اصل بیست و هفتم:

تشکیل اجتماعات و راه‌پیمایی‌ها، بدون حمل سلاح، به شرط آن که مخل به مبانی اسلام نباشد، آزاد است.

اصل بیست و هشتم:

هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است... برگزیند.

حق مشارکت سیاسی مردم برای اداره‌ی امور

اصل سوم:

دولت موظف است همه‌ی امکانات خود را برای «مشارکت عامه‌ی مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش» به کار گیرد.

اصل ششم:

در جمهوری اسلامی ایران امور کشور باید به اتکای آرای عمومی اداره شود.

اصل هفتم:

شوراها، مجلس شورای اسلامی، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا، و نظایر این‌ها از ارکان تصمیم‌گیری و اداره‌ی امور کشورند.

اصل پنجاه و نهم:

در مسایل بسیار مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ممکن است اعمال قوه‌ی مقننه از راه همه‌پرسی و مراجعه‌ی مستقیم به آرای مردم صورت گیرد.

اصل یکصدم:

برای پیشبرد سریع برنامه‌های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی اداره‌ی امور هر روستا، بخش، شهر، شهرستان یا استان با نظارت شورایی به نام شورای ده، بخش، شهر، شهرستان یا استان صورت می‌گیرد که اعضای آن را مردم همان محل انتخاب می‌کنند.

حقوق زن

اصل بیست و یکم:

دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید.

آزادی مطبوعات

اصل بیست و چهارم:

نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند، مگر آن که مخل به میانی اسلام یا حقوق عمومی باشد. تفصیل آن را قانون معین می‌کند.

اصل برائت و بی‌گناهی

اصل سی و هفتم:

اصل، برائت است و هیچ‌کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود، مگر این که جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.

برابری

اصل سوم:

دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است... همه‌ی امکانات خود را برای تأمین... تساوی عموم در برابر قانون... به کار گیرد.

منع شکنجه

اصل سی و هشتم:

هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است.

منع اجبار برای گرفتن اعتراف‌نامه

اصلی سی و هشتم:

اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند، مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است.

هتک حرمت پیش از محاکمه یا بعد از آن

اصل سی و نهم:

هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر، بازداشت، زندانی یا تبعید شده، به هر صورت که باشد، ممنوع و موجب مجازات است.

حرمت زندگی خصوصی و منع سانسور و تجسس

اصل بیست و دوم:

حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است.

اصل بیست و سوم:

تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ‌کس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذة قرار داد.

اصل بیست و پنجم:

بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی... سانسور... استراق سمع و هرگونه تجسس ممنوع است، مگر به حکم قانون.

منع توقیف و تبعید خودسرانه

اصل سی و دوم:

هیچ‌کس را نمی‌توان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند. در صورت بازداشت موضوع اتهام باید با ذکر دلایل بلافاصله کتباً به متهم ابلاغ و تفهیم شود و حداکثر ظرف مدت بیست و چهار ساعت پرونده‌ی مقدماتی به مراجع صالحه‌ی قضایی ارسال و مقدمات محاکمه در اسرع وقت فراهم گردد.

اصل سی و سوم:

هیچ‌کس را نمی‌توان از محل اقامت خود تبعید کرد.

دادرسی عادلانه

اصل سی و چهارم:

دادخواهی حق مسلم هر فرد است.

اصل سی و پنجم:

در همه‌ی دادگاه‌ها طرفین دعوی حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند.

علنی بودن محاکمات

اصل یکصد و شصت و پنجم:

محاکمات علنی انجام می‌شود و حضور افراد بلامانع است.

جرایم سیاسی و مطبوعاتی

اصل یکصد و شصت و هشتم:

رسیدگی به جرایم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیأت منصفه در محاکم دادگستری صورت می‌گیرد.

منع عطف به ماسبق کردن قوانین

اصل یکصد و شصت و نهم:

هیچ فعل یا ترک فعلی به استناد قانونی که بعد از آن وضع شده است، جرم محسوب نمی‌شود.

مستند بودن حکم دادگاه به قانون

اصل سی و ششم:

حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.

اصل یکصد و شصت و ششم:

احکام دادگاه باید مستدل و مستند به مواد قانون و اصولی باشد که براساس آن حکم صادر شده است. ■